

Hüseynağa Qəniyev

Onu 57 ildir ki, tanıyıram. Uzun müddətdir... Bir igidin ömründən də çoxdur.

Bu illər adı illər deyil. Onun içində atası müharibədə həlak olmuş tıfil, kimsəsiz uşağın müharibənin yaratdığı dəhşətli sarsıntıları, yeni-yetməliyin həyat eşqi, gəncliyin - tələbəlik illərinin enerjisi, cəmiyyətdə özünü tapmaq cəhdi - iradəsi, ondan doğan hüduzsuz arzu və istəklərin həyata keçmək imkanlarının məhdudluğu ilə təbii, amansız və barışmaz mübarizəsi, ahıllığın müdrikliyi dayanır. Yox, dayanmır, bədii yaradıcılığının realist fəlsəfəsinin əks-sədası kimi oxucularının ruhunda yaşayır.

Atası Atamalı kişi müharibənin faciəvi fəlakətlərinin caynağından qurtula bilmədi. Özü - atasının yeganə yadigarı Zinyət ananın koməyi ilə müharibənin arxa cəbhədə yaratdığı səfəlin mənəşəsindən xilas ola bildi.

...Zaman dəmirçi körüyü kimi od püskürür, hər şeyi yandırır külə, soyudub buza döndərirdi. Yalnız dəmirə gücü çatmır, onu qızdırıb soyudur və daha da möhkəmləndirib polada çevirirdi. Belə şəraitin məhsulu kimi Ələvsətin iradəsi polada, uşaqlığı kişiliyə çevrildi. Yazılarının birində bu prosesini belə təsvir etmişəm: "Kişilər var idi, kişilər, üç yaşında, dörd yaşında, beş yaşında kişilər". Ələvsət həmin kişilərdən biri oldu. Belə insanlar erkən yaşlarından həyatın soyuq, zalım, ədalətsiz, Alber Kamyunun təbirincə "absurd" üzünü gördükləri üçün hər adama nəsihət olmayan iki fenomenal sərvət qazanırlar. Birincisi, onlar həyatı üzəndən yox, içəridən, ən alt qatlarından görüb-götürür, ikincisi, onların polad iradələrinə öz gələcəklərini, cəmiyyətin tör-töküntülərini sırımaq istədiyi şablon qələbdən, matrisadan çıxan, özge həyatı sırımaq mümkün olmur. Belə insanlar üçün ümumi mənə daşıyan "mən" anlayışı özəl, şəxsi, orijinal həyata, sözün həqiqi mənasında məniliyə çevrilir. Həmin şəxsiyyətlər özlərinin təbii həyatlarını yaşamaq şərafinə nail olurlar. Bu işin əlahiddə çətinliyini sonadək araşdıran XX əsrin dahi filosofu Martin Xaydeqger nəticədə belə qənaətə gəlir: "Hər kəs başqasıdır ki, var. Heç kim özü ola bilmir".

80 il özünü içində qoruyub yaşadan Ələvsət Bəşirli, gerçəkdə və bədii yaradıcılıqda həyatı dərinəndən, insanların hiss və həyəcanlarından, psixoloji sarsıntı və təəssüratlarından, ictimai hadisələri sosial baxımdan özünəməxsus ustalıqla görür, təhlil edir və qələmə alır. O, ictimai rəyde formalaşmış, dəmir məntiqə, düşüncəyə, daşa dönməyən, trafaretlərdən orijinal həyat tərzini, yazı üslubunu və iradə enerjisi ilə yan keçir, fərdlə cəmiyyətin qarşılıqlı münasibətində individiumun buqələmunluğu ilə barışmır.

Bununla əlaqədar həyatından və bədii yaradıcılığının bir-iki epizodu xatırlamaq yerinə düşər:

Əkiz talelər

Ələvsət Bəşirli 80 yaşına

Həyatda:

Ötən əsrin 50-ci illərində qəbul olunan əxlaq normalarına görə, böyüklərin kiçikləri tərbiyə metodunda "danlamaq, danlamaq, qınamaq, qınamaq" formulu dominantlıq edirdi. Uşaqlar isə başlarını aşağı dikib deyilənləri danışqırsız qəbul etməli idilər. Böyüklərin dediklərinə münasibət bildirmək "böyüyün üzünə ağ olmaq", "nəzakətsizlik" sayılırdı. Hətta ana dilimizdəki "hə", "yox" ifadələrini işlətmək belə ədəbsizlik hesab edilirdi. Gərək "bəli", "xeyir" deyiləydi.

Ələvsət 9-cu sinifdə oxuyarkən məktəbin direktoru əsəbi halda sinifə daxil olub şagirdləri danlamağa başladı:

- Hamınız savadsızsınız, heç nə bilmirsiniz, oxumursunuz və s.

Otağa soyuq bir sükut çökdü. Hamı başını aşağı salıb, peşmançılıq, xəcalət nümayiş etdirməyə çalışdı. Ələvsət isə direktorun gözüünün içinə baxıb danışmaq üçün əlini qaldırdı. Direktoru heyran bürüdü. Üzünü Ələvsətə tutub daha acıqla səsləndi:

- Dur görüm, nə demək istəyirsən?!

- Müəllim, sizin dedikləriniz mənə aid deyil. Mən dərslərimi oxuyuram və bilirəm. Savadsız da deyiləm, - deyə halını pozmadan cavab verdi.

Direktor hövsəldən çıxdı. İstehza ilə üzünə təbəssüm imitasiyası verərək:

- Rəhmətliyin nəvəsi, hətta dahi yunan alimi Arximed də "bircə onu bilirəm ki, heç nə bilmirəm" deyib. Sən isə deyirsən ki, hər şeyi bilirəm.

Ələvsət: - Arximedlə razıyam. O mənada heç nə bilmirəm. Amma dərslərimi oxuyuram, bilirəm və savadsız da deyiləm, - deyə ısrar etdi.

Direktor Arximeddən ona kömək edə bilməyəcəyini anlayıb, bir az yumşaq tərzdə:

- Mən də onu istəyirəm. Otur, - dedi.

Direktor uzun müddət bu dialoqun təsirindən ayrılı bilmədi. Ayırd edə bilmədi ki, Ələvsətin hərəkətini təqdir və ya tənqid etsin. Hər halda direktorun dəmir məntiqində çat yarandı.

Bədii ədəbiyyatda:

"Bir dəfə biçindən sonra yerə tökülən sünbülü yığdığı zaman sədr onun torbasını alıb qəzəblə yerə çırpdı, qamçılaya-qamçılaya atın qabağına qatıb kövşəndən qovmaq istəyəndə o nə qorxdı, nə də çəkirdi, qamçının şaqqıltısı altında geriye, atın üstünə boyladı:

- Şaban əmi, niyə qoymursan sünbülü yığım? Anam deyir get yığ, hayıfdir, onsuz da torpağa qarışıb çürüyəcək. Niyə qamçılayırsan, qoymursan mənə?

Sədr "Kəs səsin!" - deyə qışqırdı, - Adın nədi, kimin oğlusan?

- Adım Dönməzdi, Aslan kişinin oğluyam.

O, qamçısını başının üstündə fırladaraq bağırırdı:

- Bunun yekə-yekə danışmağına bax, rədd ol burdan. Bir də səni buralarda görməyim. Dönməz. Adına-zadına bax!

Sədr atını çapıb getdi, öz aləmində bu balaca oğlana gücünü göstərdi. Ancaq bilmədi ki, ona həyat dərsi, güc

verdi. Döyüb təhqir etdiyi bu uşağın ürəyində əzazil, ədalətsiz insanlara nifrət hissi oyatdı." (Ələvsət Bəşirli, "Zirvədən zülmətə", povest, Nərgiz nəşriyyatı, Bakı - 2010, səh 12-15)

Ələvsətin qələminin məhsulu olan bu kiçik parçada iki fəlsəfənin, dünya-görüşünün, psixologiyanın üz-üzə dayandığını görürük. Kolxozun sədri Şabanın köhnə, ənənəvi, amiranə baxışları və zamanın sarsıntıları ilə çarpışan balaca, tıfil, kimsəsiz uşağın - Dönməzin iradəsinin formalaşması çox real və daxili psixoloji cizgilərlə təsvir olunub.

Şaban özünü qalib sayırdı. Lakin Dönməzdən başqa heç kim başa düşmədi ki, o biabırçılıqla məğlub oldu.

Sındırmaq istədiyini bərkitdi, möhkəmlətdi, daha böyük mübarizələr üçün formalaşdırdı.

Ələvsətin iradəsi ilə əxlaqı, həyatı ilə yaradıcılığı sıx vəhdətdə olduğu üçün hər iki istiqamətdə bu səpgidə çoxlu nümunələr göstərmək mümkündür.

Ələvsət ilk həyat imtahanından uğurla çıxdı. Orta məktəbi "Qızıl medal"la bitirib Azərbaycan Dövlət Universitetinin Filologiya fakültəsinin jurnalistika şöbəsinə daxil oldu. O zaman ali məktəb sistemində iki prestijli fakültə vardı: jurnalistika və hüquq.

Taleyin qismətindən sonralar mən də jurnalistika şöbəsində oxuyanda bildim ki, Ələvsətin oxuduğu 1-ci "j" qrupu o vaxtadək jurnalistika kafedrasının tarixində ən uğurlu qrupdur. Həyat bunu bir daha təsdiq etdi. Milli Təhlükəsizlik naziri Namiq Abbasov, Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin katibi Rafiq Zeynalov, həmçinin bir neçə professor, elmlər doktoru, respublikada tanınmış, görkəmli jurnalist həmin qrupun məzunları oldu.

Tələbəlik illərində biz həmin qrupla fəxr edirik, onlara oxşamağa çalışırıq.

Jurnalistika mübariz və şəərəfli fəaliyyətdir. O, cəmiyyəti maarifləndirir, insanlara həqiqəti çatdırmağa çalışır. Hesab edirəm ki, fəlsəfənin əsas məsələsi nə materiya, nə də ideyadır: "İnsan həyatının mənasıdır". İnsan həyatının mahiyyəti azadlıqdan, azadlığın yolu isə həqiqəti dərk etməkdən keçir. Azadlıq dərk olunmuş həqiqət

dir. Həqiqətlə silahlanmış insan, xalq ağa, yalanla silahlanan isə kölədir. Bu mənada jurnalistika azadlıqla insanlığın əlaqələndiricisi olduğu üçün jurnalistdən zəka, vicdan və şəərəflə yanaşı mübarizlik də tələb edir. Təəssüf ki, həmişə belə olmur. Xüsusi rejimli cəmiyyətlərdə jurnalist gördüyünü, düşündüyünü, həqiqəti nəinki yazmağa, hətta danışmağa bilmir. Nəzəriyyə ilə təcrübə arasındakı bu paradoks tələbəlik illərində mənə dərinəndən düşündürürdü. Sonralar başa düşdüm ki, qeyri-demokratik cəmiyyətlərdə jurnalistin istedadının dəyərləndirilməsi onun jurnalistlik istedadının səviyyəsindən asılı deyil, yaşadığı ictimai quruluşun mahiyyətindədir.

Demokratik ölkələrdə azadlıq, insan haqları, qanunun aliliyi, həqiqətə ehtiram; diktatura rejimində diktatorun şəxsiyyətinə pərəstiş, mütilik, yaltaqlıq, yalan və haqsızlıq istedad, igidlik, vətənpərvərlik, həttə qəhrəmanlıq meyarlarıdır.

Müəllimlərimiz, xüsusilə də Şirməmməd Hüseynov cəmiyyətdəki bu natənzahı arabir eyham vururdu. O zaman auditoriyada yalanın ayaq tutub yeriməsi, hətta qanadlanaraq mahnıya çevrilməsi haqqında danışmaq böyük iradə və cəsarət tələb edirdi.

O deyirdi ki, yalanla həqiqətin yeri tək-cə mətbuatda səhv düşməyib, yalan

uzun illər ərzində uşaqlardan böyüyədək müxtəlif təsir vasitələri ilə demək olar ki, həminin beyninə, şüuraltına möhkəmcə yerləşdirilib.

Şaxtılı-qarlı günlərin birində çörək mağazasının qarşısında növbəyə dayanan adamların yanından keçərkən gördüm ki, ayaqlarına köhnə əsgər çəkmələri, lüt bədəninə cırıq-yırtıq sıırıqlı keçirmiş bir yeniyyətə soyuğun və aclığın təsirindən tir-tir əsə-əse, üşüməsin deyə aramsız ayaq döyə-döyə müğənni Bülbülün o zaman gəniş yayılmış mahnısını həvəslə oxuyurdu:

"Əcəb ağ gündədir mənim Vətənim!"

Ali məktəbi bitirdikdən sonra Ələvsət bir müddət Azərbaycan KP MK-nın Səlyanda çıxan rayonlararası qəzetində, respublika radiosu və televiziya-sında çalışdı. Daha sonra Mərkəzi Komitənin xüsusi təyinatıyla Cəlilabad rayon qəzetinə redaktor göndərildi. Beləliklə, müstəqil rəhbər işdə onun fəaliyyəti üçün geniş imkanlar yaranırdı. Qəzetin fəaliyyətinin balansını rayonda sosializm, təsərrüfat və mədəni quruculuq işlərinin işıqlandırılmasını isə neqativ hallara qarşı mübarizənin vəhdətində gördü.

Nəticədə "Yeni gün" rayon qəzetinin adı respublikanın sərhədlərini aşdı, Sovet İttifaqında tanındı, SSRİ Jurnalistlər İttifaqının ən yüksək mükafatına layiq görüldü. Ələvsət isə şəxsi jurnalistlik fəaliyyətinə - satirik, tənqidi yazılarına, felyetonlarına görə "SSRİ Jurnalistlər İttifaqının mükafatı laureatı" adını aldı və ittifaqın idarə Heyətinin şəhər və rayon qəzetləri bü-

rosuna Azərbaycandan qəbul olunan yeganə üzv kimi tarixə düşdü.

1980-ci ildə Ələvsət Bəşirli Cəlilabad rayon Partiya Komitəsinin ikinci katibi seçildi və 10 il həmin çətin, mü-rəkkəb vəzifədə işlədikdən sonra Bakıya köçdü.

Müstəqillik dövründə tələbə yoldaşı Namiq Abbasov onu Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinə işə dəvət edərkən elə bildi ki, ona nazirliyin mətbuat xidmətində ehtiyac var. Belə olmadı. Nazir ona kadrlar idarəsi rəisinin müavini vəzifəsini təklif edərkən dedi:

- Birincisi, partiya işində kadrlarla iş sahəsindəki təcrübə və bacarığını nəzərə alıram. Bundan əlavə nazirlik fəaliyyətini rus dilindən Azərbaycana dilinə keçirir. Hazırkı kadrlarımız rusdillidirlər. Azərbaycan dilli milli kadrlara ehtiyacımız var.

Burada 6 il işlədikdən sonra Azərbaycan dilində dərslilər, təlimatlar və digər sənədlər nəşr etmək üçün nazirliyin Akademiyasında redaksiya-nəşriyyat şöbəsinin rəisi, baş redaktor vəzifəsinə keçirildi, 70 yaşının tamamında polkovnik hərbi rütbəsində pensiyaya çıxdı.

Həyat insanı pillə-pillə ucaldıqca, dünya dərədən, düzəndən, yamacdən, zirvədən müxtəlif formada göründüyü kimi, həyatda da insanların simasını müxtəlif pillələrdə və məqamlarda öz rəngində göstərir. Ələvsətin bədii təxəyyülü üçün bu böyük və zəngin materiala çevrildi. Harada, hansı vəzifədə işləməsindən asılı olmayaraq, silahını yerə qoymadı. Müxtəlif dövrlərdə dövrü mətbuatda - "Ədalət" qəzetində, "525-ci qəzet"də, "Ulduz", "Yada düşdü", "Azərbaycan" jurnallarında çap olundu. "Qəsd" romanını, "Səssiz cinayət", "Qanla suvarılan ağac", "Zirvədən zülmətə" povestlərini, ömür-gün yoldaşı, dəyərli insan, görkəmli jurnalist - redaktor Diləmə xanım Vəki-lova ilə birgə "Bizim dünya" və digər kitabları nəşr etdirdi.

O, təqaüdə çıxandan sonra daha böyük enerji və həvəslə yaradıcılığını davam etdirir. Hər dəfə özünəməxsus forma və üslubda yazdığı yeni, orijinal esse və ya hekayəsini oxuyanda qulağıma çox uzaqdan bir səs gəlir: Ehey...! Bu "MƏN"əm, "ÖZÜM"əm, "DÖNMƏZ"əm, "ƏLƏVSƏT BƏŞİRLİ"yəm!

P.S. Ələvsət haqqında yazarkən bəzən hər şeyi unudub elə zənn edirdim ki, özüm haqqında yazıram. Çünki talelərimiz əkiz qardaş kimi bir-birinə bənzəyir. Mənim də atam müharibədə həlak olub, onun keçdiyi qanlı-qadalı uşaqlıq illərinin sarsıntılarından mən də keçmişəm. Ondan bir il sonra orta məktəbi, jurnalistika fakültəsini bitirib qəzetdə işləmişəm. Ələvsət Cəlilabadda raykomun ikinci katibi olanda mən Lənkəran şəhər komitəsində ikinci katib işləmişəm. Hər ikimizin 1 oğlu, 3 qızı var. Ən nəhayət o, əmək fəaliyyətini nəşriyyat direktoru, mən isə ANS teleradio şirkətində baş redaktorun müavini kimi başa vurmuşam.

Ələvsət Bəşirli hazırda zillətdən başlanan şəərəfli həyat yolunun fərəhli zirvəsindədir.

Zirvədən dünya daha geniş, üfüqlər uzaq, səma yaxın, həyat isə daha işıqlı, aydın və maraqlı görünür.